

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Fr. Ioannis Poncii, Corcagia-Hiberni, Ordinis Ff.
Minorvm, Sacræ Theologiæ Lectoris Ivbilati, Olim in
Collegio Romano S. Isidori Primarij Professoris;
Philosophiæ Ad Mentem Scoti Cvrsvs Integer**

Poncius, Joannes

Lugduni, 1659

Disputatio VII. De Legibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95688](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95688)

QVÆSTIO IV.

De conscientia dubia.

14 **H**uiusmodi conscientiam quantum ad propostum habet is, qui non habet ullam rationem, nec probabilem quidem de qua appareat actio facienda esse bona, aut mala.

CONCLUSIO I.

Dubius de bonitate aut malitia actionis debet examinare rem.
Quando habetur huiusmodi conscientia de actione aliqua, debet adhiberi diligentia ad cognoscendum qualiter se res habeat, siue examinando rem bene per se, siue consulendo alios viros doctos ac bonos: Probatur quia hæc obligatio apparet ex terminis.

CONCLUSIO II.

Si non potest abique incommodo non debet.
Si facta debita diligentia maneat adhuc dubium, & possit omittere partem minus tutam, absque ullo considerabili detrimento, debet sequi partem magis tutam. At si non possit eam sequi absque tali incommodo, hoc est si ne eo quod prius se voluptate, aut utilitate alias licita, & multum desiderabili, cuius carentia esset molesta, aut difficilis, potest sequi partem minus tutam, hoc est potest facere actionem illam de cuius malitia sic dubitatur, quidquid dicat communior opinio quæ oppositum tenere videtur.

Probatur prima pars quia apparet talis obligatio ex ipsis terminis.

Probatur secunda pars quia tum non proponitur sufficienter lex qua prohiberetur actio illa: ergo non potest obligare ad omittendam actionem.

Probatur secundo quia quando quis habet occasionem minorem existimandi quod actio sit bona quam mala, ut cum id est minus probabile, potest actionem elicere, secundum communem sententiam per obaram questionem præcedenti: ergo multo magis potest eam elicere, quando habet æqualem occasionem existimandi quod sit bona, ac quod sit mala: sed in dubio de quo agimus habet æqualem, cum æque appareat utrumque ut supponitur.

CONCLUSIO III.

Dubius de malitia actionis & etiam omissionis iuris si dubitaret an malum esset retinere, potest, & etiam dubitaret an malum esset ea non retinere, potest, quæcumque voluerit partem licite amplecti.
Si dubium huiusmodi sit de malitia actionis & etiam omissionis, iuris si dubitaret an malum esset retinere, potest, & etiam dubitaret an malum esset ea non retinere, potest, quæcumque voluerit partem licite amplecti.

Dubius de malitia actionis & etiam omissionis iuris si dubitaret an malum esset retinere, potest, & etiam dubitaret an malum esset ea non retinere, potest, quæcumque voluerit partem licite amplecti.
Primo quia si dubitaret tantum de malitia retentionis adhuc posset retinere quamvis altera pars esset tutior: ergo multo magis potest ea retinere, quando dubitatur de æquali malitia oppositæ partis, quia tunc non est tutior ipsi. Secundo quia cum sciat alterutram partem esse tutam à parte rei, nec sciat quænam sit, nulla est ratio cur electio non esset in arbitrio suo. Tercio quia non proponitur sufficienter malitia partis vllius: ergo non obligat vlla ex illis, & consequenter potest facere quod voluerit. Hinc patet quando quis habet huiusmodi dubium inculpabile siue iuris, ut vocant, hoc est cum dubitat an sit ius aliquod prohibens actionem; siue facti, hoc est cum dubitat an commiserit factum, quod constat esse iure prohibitum, posse ipsum amplecti partem minus tutam quando esset ipsi graue aut inconueniens eam omittere; si enim potest eligere partem minus tutam in dubio huiusmodi de malitia actionis, cur non posset id facere in simili dubio iuris aut facti? Sed circa hæc omnia plura fusius tractata in prædicto meo Commentario videri possunt.

Aduerto autem in ordine ad praxim valde difficile esse quod occurrat vnquam casus vtriusque præmissæ conclusionis, quia facti diligentia valde facile est reperire rationem aliquam probabilem pro alterutra parte; vnde resolutio magis speculatiua apparet quam practica.

QVÆSTIO V.

De conscientia scrupulosa.

15 **P**er conscientiam scrupulosam intelligitur cognitio quam habet quis de actione facienda, coniuncta cum timore orti ex eo, quod apprehendatur probabilitas aut possibilitas malitiæ coniunctæ cum tali actione.

CONCLUSIO I.

Quomodo.
Quando habetur regula sufficiens ad operandum qualis est cognitio certa aut probabilis, aut dubium de de malitia actionis iuxta dicta præcedentibus questionibus, bet geter non obstante quocumque timore aut anxietate de malitiæ actionis potest quis operari. Hæc est communissima, & probatur, quia actio erit recta quocumque erit conformis regulæ rectæ rationis, sed actio de qua agitur et sic conformis non obstante timore: ergo potest elici.

Confirmatur quia timor ille se tenet ex parte voluntatis; ergo non potest inducere obligationem non operandi.

CONCLUSIO II.

Quamuis posset quis conformare se conscientia scrupulosa amplectendo partem magis tutam, de qua non timetur, aliando tamen potest obligari ad eam non amplectendam, ut sic superet tandem scrupulos, & si non obligetur, certe iam melius faciet. Hæc est etiam communis, & patet prima pars, quia non semper obligat scrupulus ad eum deponendum aut superandum, ergo potest quis tum ei se conformare.

Probatur secunda pars quia qui assuescunt conformare se scrupulis, ad eas mentis angustias quandoque perueniunt, ut sint in infelicitissimo statu, & in maximo periculo cadendi in culpas mortales, à quo immunes essent, si superarent scrupulos aut iis resisterent: sed hoc ipsum est motiuum sufficiens ad inducendam obligationem, aut saltem ad hoc, ut apparere debeat melius esse iis resistere: ergo.

DISPUTATIO VII.

DE LEGIBVS.

Vandoquidē morales actus, ut boni sint legibus conformari debeant, & si iis aduersentur, eo ipso mali sint necesse est, pro vltimo huius Tractatus complemento, hanc disputationem subiicere placuit in qua non omnia quidem, sed præcipua & vniuersiora & omnium captui magis proportionata praxique deservientia breuiter explicare conabor.

QVÆSTIO I.

De Lege ut sic & eius diuisione.

Quoniam ex dicendis constabit legem naturalem non consistere in vllō actu intellectus aut voluntatis, siue humanæ siue diuinæ, certum debet esse quod lex ut sic non possit in vllō tali actu collocari: nam alias qualibet lex in eo constitui deberet, quia in qualibet reperitur ratio legis ut sic. Et hanc ipsam ob causam lex ut sic, nequit esse actus vllus superioris, quia ut dicemus lex naturalis non est talis actus, nec necessario requirit ipsum.

CONCLUSIO I.

Non sufficienter explicatur lex ut sic dicendo, quod sit illud quod obligat ad actionem aliquam faciendam aut omittendam. Probatur, quia promissio & iuramentum de actione aliqua faciendâ aut omittendâ, quamvis alias non teneretur quis, obligat iurantem & promittentem ad eam faciendâ, & tamen nemo dixerit iuramentum aut promissionem esse legem: ergo non bene sic explicatur lex ut sic.

H h z

Deinde præceptum superioris quo alicui determinata personæ præcipit, ut hic & nunc faciat vel omitat aliquam actionem, inducit obligationem & tamen non est lex. Sin iliter quando statuitur à Principe ut per annum subditi aliquid faciant, aut ad aliquod determinatum tempus, non est lex, licet inducat obligationem.

CONCLUSIO II.

Quid est
lex ut sic.

2. *Lex ut sic bene describitur esse quod inducit obligationem faciendi aut omittendi actionem aliquam, universalem, respectu omnium talis vel talis conditioni, sine determinatione ad certum tempus.* Probatur, quia omni & soli legi convenit hæc ratio, & per hoc distinguitur consequenter ab omni alio, quod non est lex: ergo hic bene describitur, quia non agimus de alia descriptione, quam de ea, per quam cognosci potest quod omnes leges conveniant in aliqua partiali ratione in qua distinguuntur ab omnibus aliis rebus, quæ non sunt leges.

Probatur antecedens, quia nulla lex assignabilis est, cui hæc ratio non convenit; nec est aliquid aliud, cui convenit: in enim aliquid, maxime iuramentum aut promissio, aut receptum superioris, vel dictum, vel statutum, quod non dicitur lex: his autem non convenit, non quidem iuramento aut promissioni, quia talia obligant tantum per se personam, partem iuramentum aut promissionem, & consequenter non inducunt obligationem universalem respectu multitudinis vltius. Non etiam præcepto vel statuto, vel edicto superioris quæ non dicuntur leges, quia, vel non obligant multitudinem; vel si faciunt, non nisi ad determinatum tempus, ut magis patebit, ex dicendis.

CONCLUSIO III.

3. *Lex ut sic adequate dividitur in legem naturalem & positivam, & hæc in divinam & humanam.* Probatur prima pars, quia datur lex naturalis, & positiva, & nulla lex assignabilis est, quæ non sit alterutra, quid autem sit utraque lex postea declarabitur.

Lex ut sic
adequate
dividitur
in natura-
lem &
positivam.
Et positi-
va in hu-
manam
& divinam.

Probatur secunda pars, quia datur sine dubio lex positiva humana & divina, & nulla lex positiva assignabilis est, quæ non sit vel una, vel altera, comprehendendo tamen sub humana Angelicam, quæ eodem modo ex communi iure loquendo vlti humana vocari potest & solet, sicut actiones liberæ eorum humanæ dicuntur in eo sensu, quo in Tractatu de actibus humanis sumitur actio humana. In quo non potest esse alia difficultas aut controuersia, quam de nomine.

QVÆSTIO II.

De lege naturali.

DE hac lege quia fusissime legi in Commentario meo ad dist. 7. Tertij, hic brevissime discursam, eo lectorem pro diligentiorem remittens examine.

CONCLUSIO.

4. *Lex naturalis consistit in convenientia aut disconvenientia, quam habent actiones aliquæ ad naturam rationalem independentem à lege positiva Dei aut creatura.* Hæc est conformis Maiori 4. dist. 1. quest. 1. Lor. dist. 6. de legibus, Montefino dist. 22, quæ sit. 2. contra Nominales qui putant eam consistere in actu voluntatis divinæ, Suarezium qui partim in tali actu eam collocat, Vasquianum qui in natura rationali, Averroem qui in eadem natura ut est cognoscitiva, seu in intellectu, Alensem & Bon. qui in habitu superaddito, & alios qui in actu intellectus.

Probatur primo, Quia illud est lex naturalis, à quo per se primo habent actiones esse prohibite aut præceptæ, quæ prohibentur aut præcipiuntur tali legi: sed hæc habet hoc ab illi convenientia aut disconvenientia, quas habent secluso quocumque alio, à quo haberent illas: ergo.

Probatur maior, tum quia lex positiva est illud, quod primo redditur aliqua actio prohibita aut præcepta, quæ per talem legem prohibetur aut præcipitur tum quia gratia negaretur quod lex naturalis esset illud.

5. *Probatur secundo quia nihil aliud assignari potest quod conveniens dicatur lex naturalis: ergo.* Probatur antecedens reiciendo breviter alios dicendi modos, neque potest collocari partialiter aut tota iter in iussione Dei, quia omnis iussio Dei ad extra est libera, & consequenter talis, valeat posset non habere, sed quævis nullam haberet, adhuc aliqua essent prohibita de lege naturali, quia est evidens, etiam in tali casu, quod Deus non sit inhonorandus, quod est ipse obediendum, & qui inhonorat ipsam aut statueret non obedire ipsi, etiam in casu quo non haberet vlti iussione, quæ prohiberet inhonationem, aut præcipere obedientiam, pessime faceret & sane qui hæc negaret, posset negare quod esset malum facere id quod Deus præciperet non fieri, neque enim magis evidens est esse malum non obedire Deo, quam inhonorare ipsum: ergo non consistit totaliter aut particulariter in iussione Dei.

Non etiam in natura rationali secundum se, aut secundum quod est cognoscitiva; nec in intellectu, quia actiones, quæ sunt prohibita aut præcepta de lege naturali, habent esse tales ex se, & non à natura aut intellectu; nam non posset natura aut intellectus vlti prohibere, alias non, nisi propter differentiam quæ est in ipsi met operationibus, quia scilicet aique ex naturalia ipsi conveniunt, aliqua disconveniunt, aliqua sunt ex se indifferentes sic ut non habeant convenientiam, ratione cuius præcipiantur, nec disconvenientiam ob quam prohibeantur. Ergo nec à natura nec ab intellectu habent prohiberi aut præcipi.

6. *Confirmatur de natura, quia idem sibi præcipere nequit, nisi quatenus considerentur in ipso diuerse considerationes, nempe ratio personæ particularis ac universalis seu communis, ob quas diuerse considerationes repertas in principe forte sit, ut ipsi sibi possit præcipere & ferre legem, cui ipsemet teneatur obedire: sed in natura rationali non sunt huiusmodi diuerse considerationes: ergo non potest esse lex naturalis obligans se ipsam aut præcipiens vel prohibens aliquid sibi.*

Confirmatur secundo, de actu intellectus, quia eatenus actus intellectus, aut natura ut cognoscitiva, esset lex qui requiritur propositio intellectus, & homo debet se conformare suo iudicio absoluto de re aliqua facienda, unde si iudicaret absque ut quod teneatur hominem interficere, peccaret nisi interficeret: sed hæc ratio non sufficit, nam hoc non provenit ex eo quod ipsum iudicium aut propositio sit lex obligans, sed ex eo quod per illam proponatur lex, aut quæ vere obligat, aut quæ apparet obligare, ut manifeste patet ex eo, quod requiratur etiam propositio rei, quæ est prohibita lege humana; & quod si quis existimaret aliquam rem esse sic prohibitam, peccaret nisi abstineret ab ea, quamvis reuera non esset sic prohibita; & tamen non propterea dixerit vlti legem humanam consistere in actu intellectus, aut natura rationali ut cognoscitiva.

7. *Obicitur primo, Lex naturalis communiter dicitur indita cordibus hominum, innata, insita homini, ac stabiliter mans in ipso: sed hoc non est verum de convenientia, aut disconvenientia actionum, quæ eatenus est in homine, quatenus cognoscit aut apprehendit ipsam; non autem apprehendit aut cognoscit semper: ergo non est lex naturalis.*

Respondetur, distinguendo maiorem, quatenus unusquisque habet propensionem naturalem & facilitatem ad eam cognoscendam, concedo: quatenus ipsi met ex formaliter esset infixa, indita, innata, nego maiorem distinguo etiam maiorem: non est verum de convenientia aut disconvenientia actionum, quod sit innata &c. priori modo, nego; posteriori, concedo, & nego consequentiam.

Confirmatur hæc responsio, Quia non potest intelligi quod lex naturalis collocata in eo, in quo volunt aduert.

aduerfaris, fit formaliter innata ac infixa immobiliter nature, sed id deberet intelligi in aliquo sensu figurato & improprio: ergo cum debeant ipsi ad talem sensum recurrere, ad talem etiam nobis recurrere permittere debent. Probatur antecedens, Quia neque natura rationalis, aut secundum se, aut secundum quod est cognoscitiva; neque iussio Dei; neque actus intellectus ullus potest dici esse innatus cordi, hoc est intellectui hominis.

8. *Obiicitur secundo.* Actiones præceptæ per legem positivam habent convenientiam ad naturam rationalem, & prohibita disconvenientiam: ergo possunt dici esse de lege naturæ, si lex naturæ consistat in tali convenientia ad disconvenientiam.

Confirmatur. Si convenientia actionum, quæ sunt de lege naturæ, est lex naturæ, etiam convenientia actionum, quæ sunt de lege positiva, potest dici esse lex positiva; sed hoc est absurdum: ergo.

Respondeo, negando consequentiam, quia non quæcumque convenientia actionum est lex naturæ, sed convenientia, quam habent ex se independentem ab alterius iussione; talem autem non habent actiones, quæ sunt de lege positiva tantum. Posset tamen quis dicere quod actiones præceptæ lege positiva sint etiam legis naturæ non simpliciter tamen, sed ex hypothesi præcepti positivi; quia reuera lex naturæ obligat ad obediendum superiori præcipienti cum debet, & est lumine naturali evidens quod malum esset non obedire ipsi.

Ad confirmationem respondeo negando sequelam maiorem, Quia illa convenientia, quam habent actiones præceptæ lege positiva, non convenit ipsis ex natura sua, sed per legem seu ratione legis positivæ, quæ potest assignari distincta ab illa convenientia; sed convenientia actionum præceptorum lege naturæ convenit ipsis per se primo, & non ratione alterius legis, quæ commode assignari possit.

Quæres quamnam sunt quæ præcipiuntur aut prohibentur lege naturali.

Respondeo ex dictis, illa sola præcipi quæ habent ex se sine iussione superioris convenientiam, & ea prohiberi quæ habent disconvenientiam, & cum priora sint honesta & posteriora inhonesta, lex naturalis præcipiet sola honesta & prohibebit sola inhonesta.

Maiores difficultates est an omnia quæ sunt sic convenientia & honesta præcipiatur, & omnia disconvenientia inhonesta prohibeantur.

Respondeo autem quod sic contra eos, qui ad legem naturalem spectare putant sola illa convenientia ac disconvenientia, quæ ex terminis nota sunt esse talia, & ratio est quia non magis illa dici debent esse de lege naturali, quam quæ ex talibus recte deduci possunt, omnia autem ex se convenientia ac disconvenientia, honesta & inhonesta, quæ non sunt nota ex terminis esse talia, deduci possunt ex convenientibus ac disconvenientibus honestis ac inhonestis, quæ sunt nota ex terminis: ergo omnia omnino convenientia ac disconvenientia, honesta ac inhonesta spectant ad legem naturalem, præsertim si sint sic convenientia aut disconvenientia, ut siue ex terminis siue ex discursu constet, quod sit malum omittere, quæ conveniunt, aut facere quæ disconveniunt.

An lex naturalis sit vna in se & apud omnes homines.

Quæres secundo, An lex naturalis sit vna in se & apud omnes homines ac semper.

Respondeo affirmative, Nam imprimis est vna quatenus conveniunt omnes leges naturales in hoc quod sint tales, independentes à positiva volitione: & quatenus quod est legis naturalis apud vnum; id ipsum siue multiplex sit, siue non, est legis naturalis apud omnes à parte rei, quamvis posset fieri quod defectu cognitionis sufficientis id haberetur ab vno pro lege naturali, quod non haberetur pro tali ab alio: cum enim sit convenientia operationum aut disconvenientia, quam habent ex se, nequit fieri ut absque ignorantia non habeatur ab omnibus pro lege naturali quod reuera est tale.

Deinde ex hoc sequitur, quod debeat esse vna omni tempore, ita ut quod censetur legis naturalis pro vno

tempore debeat conferri talis pro omni tempore eo modo, quo intelligitur esse talis in illo tempore nisi in casu ignorantie. Verum quidem est quod alicui possit esse de lege naturali, facere aliquid, quod non debet alius facere, nam Princeps ex lege naturali supposita institutione debet aliqua facere, quæ non debet subditis & contra; & aliquo tempore potest esse de lege naturali Patri generare ex filia, cum scilicet non essent alie mulieres sufficientes ad propagationem generis humani, quod à toto tempore non esset ipsis necessarium ex tali lege. Sed omnes tamen omni tempore iudicant debere Regem facere talia & subditum talia, ac Patrem cognoscere filiam in talibus circumstantiis; nec unquam potest contingere ut vili non existimet, nisi det neatur, ignorantia, debere fieri omni tempore quod debet fieri vilo tempore ex lege naturæ, suppositis iisdem circumstantiis; va iatio vero circumstantiarum potest facere, ut quod aliquo tempore fieri debet, non debeat alio.

11. *Quæres tertio,* An lex naturalis obliget in conscientia sic ut transgressores possint merito puniri pena æterna sensus & damni qualem patiuntur de facto qui inferuntur sensus & damni. Et dico *pæna æterna*, quia de pæna illa temporalis non est difficultas, quia alias nec obligaret vilo modo, aut certe inutilis esset obligatio eius, nisi transgressio posset aliqua pæna puniri.

Respondeo, Quod lex naturalis quoad aliqua præcepta sua, nimirum illa quæ respiciunt Deum, ut quæ præcipiunt ipsum non in honorem, ut obligent sic, nam non est potior ratio, cur non obediens Deo iubenti possit inferri talis pæna, quam irreuerentiam exhibenti illi, nec enim gravius videtur malum aut magis punibile quacumque pæna non obedire Deo, quam irreuerentiam ipsi exhibere aut eum odio prosequi. Nec refert quod qui irreuerentiam exhiberet, non cognosceret pænam æternam, quia sufficit quod faciat actum, qui ex se merito exigeret talem pænam.

Quantum ad præcepta concernentia proximum ut talem præcipere, aut Rempublicam sine ordine ad Deum, non credo quod sic obligent, quia pæna illa videtur excedere sine comparatione quodcumque detrimentum factum Reipublice sine ordine ad Deum, quia non potest esse factum ipsi nisi detrimentum finitum, pæna autem illa est infinita. Si cognosceretur tamen quod aliquis per culpam factam contra legem naturæ perderet vitam æternam & damnaretur in inferno ut si interficeretur in statu mortalis peccati, tunc quamvis interfecit non prohiberetur alia lege quam naturali, existimarem quod puniri merito posset pæna inferni, quia tantum detrimentum intulit proximo & iuxta hoc potest discuti de aliis casibus.

12. *Quæres quarto,* An lex naturalis obliget ad modum virtutis, sic scilicet, ut cum observanda est debeat observari per actum bonum, & non sufficeret ipsam observare per actum indifferentem aut malum, verbi gratia quando lex naturalis obligat ad succurrendum proximo in extrema aut gravi necessitate, posset aliquis succurrere ex motu charitatis, aut ex motu vanæ gloriæ, aut indifferenti, & si ex primo motu succurreret, observaret legem per actum bonum, si ex secundo per malum, si ex tertio per indifferentem, si non satisfaceret aut præcepto, nisi per actum bonum obligaret ad modum virtutis, quia non sufficeret ponere actum præceptum, hoc est succurrere proximo, sed debere succurrere ex motu virtutis; si vero satisfaceret ponendo actum præceptum, hoc est succurrendo, ex quocumque motu succurreret, siue bono siue malo, non obligaret præceptum ad modum virtutis, hoc est ad motum virtutis, sed ad actum materiale tantum virtutis.

13. *Circa hoc respondeo primo,* quod lex naturalis obligat ad non ponendum actum malum & consequenter, quod non possit quis satisfacere vili præcepto legis naturalis per actum malum, sic quin transgredatur legem naturalem, quamvis non transgredere legem illam naturalem, quæ præciperet determinatum aliquem actum. Hæc quoad primam partem patet quia actus malus, ut talis habet disconvenientiam ex terminis ad naturam

An obliget pænam æternam sensus & damni.

An obliget ad modum virtutis.

nam rationalem, sed omnis actus talis prohibetur per legem naturalem, ut patet ex dictis: ergo non potest quis obsequere illam præceptum legis naturalis per actum malum, quin transgrediatur legem naturalem aliam.

Probat secundam partem. Quia malitia, quam habet ille actus, posset non spectare ad illam legem, quæ præcipit illi actum, nam quando præcipitur subuentio pauperi per legem naturalem propter decentiam participationem quæ est in illo actu, quæ decentia spectat ad virtutem charitatis aut misericordiam, si quis subueniret ad finem vanæ gloriæ, malitia quæ esset in illa subuentione non spectaret, ut est euident, ad misericordiam, aut charitatem, sed ad virtutem humilitatis, cuius est reprimere appetitum vanæ gloriæ: ergo sic succurrendo non transgredietur quis præceptum legis naturalis de misericordia exhibenda proximo, sed potius transgredietur præceptum legis naturalis de humilitate obseruanda, seu non faciendo quod est contrarium per se ipsi: & hinc patet quod præceptum aliquod particulare legis naturalis non obliget ad modum virtutis, cuius est præceptum, quamuis lex naturalis vniuersim sumpta obliget ad modum virtutis sic, ut non possit obseruari per actum virtuti oppositum, hoc est per actum v. t. i.

13. Respondeo secundo. Posse obseruari legem naturalem vniuersaliter per actum indifferentem sic, ut aliquis non peccet contra vllum præceptum eius, quando talem tantum eliceret, etiam cum instaret obligatio præcepti alicuius determinati legis naturalis. Probat hoc quia per se nullum præceptum iuris naturalis obligat ad non eliciendum actum indifferentem, aliis non esset indifferens; hoc autem supposito quando instat præceptum de succurrendo proximo, si succurratur per actum indifferentem facit præceptum illi, nam solum requirit subuentionem proximi, quæ subuentio æque fit ad utilitatem eius, siue fiat honeste, siue ex motu indifferenti, siue etiam ex malo, ut ostensum est supra, & gratis & absque fundamento diceretur quod obligaret ad honestatem speciem, quæ est in illa subuentione, ut etiam patet vltimus ex eo quod si quis subueniret ex alio motu bono, nemo diceret quod non sufficeret optime.

Quia vero certum est. Quod aliqua præcepta iuris naturalis obligant ad actum bonum, ut verbi gratia, præceptum de amando, aut colendo Deum, neque enim amari aut coli potest actu malo aut indifferenti, cum iam dictum sit aliqua posse obsequari actum indifferentem aut malo, oportet assignare quamnam præcepta obligent ad actum bonum, & quamnam non, ac etiam discrimen vtrumque, ob quod aliqua obligant ad talem actum, aliqua non.

Ad quod respondeo. Quando præcipiuntur aliqui actus, quorum emolumentum consistit in aliqua honestate, præcepta ad illos obligantia obligare ad honestatem, & consequenter ad modum virtutis; & hoc modo obligant præcepta amoris diuini & reuerentiæ illi exhibendæ. Præcepta vero quibus præscribuntur actus, qui habent ex natura sua physica emolumentum, ratione cuius possent præcipi, ut est præceptum de subueniendo pauperi; de pugnando pro Repul. & similia, non obligant ad honestatem, nec consequenter ad modum virtutis.

Quomodo. 14. *Quæres vltimo.* Quomodo se habeat lex naturalis ad legem æternam & ad ius Gentium.

Respondeo. Si capiatur lex æterna pro dispositione, quæ ab æterno Deus habuit circa creaturarum creationem & directionem in suos fines, quo sensu Deus dicitur de lege ordinaria non posse facere hoc vel illud, quamuis absolute & simpliciter posset, eam non spectare ad legem naturalem, ut hic de ea agitur; si vero capiatur pro aliqua dispositione rerum, quæ est ab æterno in mente diuina, unde oritur ex natura rei obligatio faciendi aut non faciendi aliquid, coincidit realiter cum lege naturali, & solum differt per hoc, quod, ut naturalis, solum dicit convenientiam aut inconuenientiam, unde oritur obligatio independentem à lege positua, præscindendo ab hoc an sit æterna nec ne; ut vero est æterna inuoluit æternitatem

illam, quam habet necessario in mente diuina; & quamuis leges etiam posituæ sint etiam ab æterno in mente diuina, non tamen eo modo quo lex naturalis, quia hæc est simpliciter necessario existens in ea, non vero lex positua.

Respondeo secundo. Si capiatur ius gentium pro omni illo, quod apud omnes Gentes obligat communiter, legem naturalem coincidere cum iure Gentium, quoad aliqua, quia lex naturalis obligat apud omnes Gentes, etiam de facto quoad aliquam partem, illam scilicet quæ sufficienter proponitur; & quoad omnem partem quantum est ex se, licet quoad aliqua proxime non obliget apud aliquas forte, defectu sufficientis propositionis; non vero coincidit villo modo cum iure gentium quoad aliqua, quia ius Gentium comprehendit omnia, quæ communiter apud omnes Gentes obligant; aliqua autem ex illis non sunt iuris naturæ, sed positui, ut est ius captiandi ac in seruitutem redigendi captos in bello, quod non spectat ad ius naturæ, quamuis non sit contra ipsum.

QUESTIO III.

An possit dispensari in iure naturæ.

15. Anc etiam questionem subtilissime tractavi in Commentario meo ad disp. 37. Terrij. n. 104. & sequentibus, unde breuiter hic difficultatem perstringam.

CONCLUSIO I.

Dei potest dispensare in aliquibus præceptis Decalogi & Deus consequenter in aliquibus præceptis iuris naturæ, quia talia sunt in ab omnibus admittuntur præcepta Decalogi. Hec est Doct. d. 37. cum suis omnibus quem sequuntur Nominales, Casp. Gerson, Nauarrus, Sanchez, Henric. contra D. Thom. & p. De- suos, quos sequuntur Suarez, Pasques, Auerfa.

Probat autem quia Deus potest dare licentiam ut aliquis interficiat innocentem, vtatur vxore alterius, eo iniuncto: hæc autem sunt prohibita in Decalogo & consequenter in lege naturæ: ergo potest dispensare in aliquibus præceptis Decalogi & legis naturæ.

Probat consequentia, quia nihil aliud intelligimus per dispensationem hic, quam facultatem faciendi licite, quod prohibetur fieri per legem naturæ ac Decalogi.

Probat antecedens, tum quia non patet ex terminis neque villo discursu sufficienti probari potest, quod non possit, ut patebit ex solutione obiectionum; tum quia de facto præcepit Abraham interficere filium suum innocentissimum Isaac, facilius autem longe est dare licentiam contrafaciendi præcepto, quod est in præcepto dispensare, quam præcipere ut contra faciat, quod ultra licentiam inducit obligationem contrafaciendi.

Confirmatur, quia ut Princeps dispellet in lege sua, sufficit, ut det licentiam contrauenienti in casu, quo sine ipsius licentia non posset iuste contraueniri: ergo cum Deus possit facere per licentiam, aut præceptum suum ut contraueniatur præcepto de non interficiendo, cui sine tali licentia non possit iuste contraueniri, potest dispensare dispensatione propriissima.

16. Ad hanc probationem respondent aduersarij Deum præcepisse quidem illam interfecionem, & eam fuisse propterea licitam Abraham, ac consequenter posse ipsum præcipere multa alia contra præcepta Decalogi, ac posse etiam licentiam faciendi actus per illa prohibitos dare; sed tamen tum cum non dispensare proprie dicta dispensatione, de qua hic agitur, sed improprie tantum; quia quando præciperet, aut licentiam daret, mutaret materiam actus reducendo ipsum ad statum rationem, ut amplius quamdiu talis maneret, non esset prohibitus lege naturæ: sicut licet de lege naturæ prohibetur ablatio rei alienæ, si tamen Deus faceret aliquem dominum istius rei; ut bene posset, cum ipse sit supremus Dominus omnium rerum, tum ille posset accipere rem illam, nec ablatio esset vetita lege naturæ, quia tum res non esset aliena, sed propria.

Sed imprimis ex hac responsione habetur, quod Deus actu suo aliquo possit efficere, ut licite quis contraueniat præceptis

præceptis Decalogi, in casu, quo alias non possit contraheri ipsi, siue hoc faciat dispensando proprie, siue non, & hoc est, quod ad rem ipsam & utilitatem spectat, quodque conducit ad ostendendum non omnia, quæ præcipiuntur iure naturæ, & in Decalogo, habere eandem convenientiam, aut disconvenientiam, ex natura sua: Nam cum aliqua sint sic præcepta, ut Deus nequeat actu suo facere, ut licite contraheretur, cumque possit facere actu suo, ut aliquibus quis contrahere possit, certum est non omnia esse tam intrinsece disconvenientia. Alterum autem, quod videri posset spectare ad nomen, an scilicet, quando actu suo facit, ut licite quis contraheretur, cum non posset alias, cum dispenseret proprie, necne mihi videtur parvi momenti. Sed ut probetur hoc ipsum, nempe quod Deus possit proprie dispensare, & quod sic de facto dispensaueret cum Abrahamo.

17 *Impugno responsionem prædictam directe*; licet non sit dubium, quin facta aliqua mutatione ex parte actus alias prohibiti, eo ipso redderetur non prohibitus sic, ut posset fieri absque vlla dispensatione, nec etiam esset necessarium, ut actus Dei, quo fieret talis mutatio, esset dispensatio, & si non haberet Deus alium actum quam talem, non eo ipso dispenseret, ut patet in exemplo proposito in responsione de actu Dei, quo faceret quem dominum rei, quæ alias erat aliena, quo actu Deus non dispenseret proprie in præcepto de non auferendo rem alienam; tamen si non adesset alius actus præter actum Dei, quo licentiam dat faciendi, quod alias esset prohibitum, tum sine dubio dispensat proprie in præcepto prohibente, tam bene quam princeps vllus potest dispensare proprie, quod omnes concedunt ipsi posse facere in præcepto suo aut Antecessorum suorum, nec per illum actum fit aliqua mutatio moralis ex parte actus, ratione cuius posset fieri absque dispensatione proprie dicta, alias nunquam posset dari talis dispensatio: sed Deus ut præcepit de facto Abraham volitione interficiendi filium, absque vlllo alio actu, quo mutaret naturam interfecionis illius ita posset dare ipsi licentiam interficiendi ipsum absque vlllo alio actu quo mutaret naturam interfecionis aliter, quam mutari eam oportet per illam licentiam, quatenus scilicet, per licentiam, redditur licita, cum alias esset illicita: quomodo necessario etiam mutari debent actus prohibiti, cum dispensatur in illis; & absque eo etiam quo ille actus, quo licentiam dat, habeat vllam aliam rationem, quam rationem meræ licentiæ: ergo tunc proprie dispenseret. Probatur minor quia in hoc nulla prorsus est implicatio, nec est ratio ob quam id facere non posset, ut patebit ex solutione objectionum.

Confirmatur quia in illo ipso præcepto, quo de facto Abraham præcepit interfecionem, non constat quod mutaretur materia interfecionis alio modo, quam quatenus per præceptum redderetur licita, cum alias esset illicita: nec constat quod ille actus, quo præcipiebat, habuit aliam rationem mutationis materiae quam rationem præcepti; ergo non est dicendum quod habuerit alium actum: nec quod ille ipse actus habuerit aliam rationem: ergo dicendum est quod sic præcipiendo vere dispensauerit, quamvis enim dispensatio ex se non inuoluit præceptum quia in multis dispensatur, quæ non præcipiuntur eo ipso, tamen præceptum inuoluit dispensationem. Hinc autem ulterius sequitur, quod potuerit licentiam dare, quæ haberet solâ rationem licentiæ sine alio actu mutationis materiae, & sine eo quod licentia ipsa haberet aliam rationem, qua mutaretur materia alio modo, quam mutari eam oportet per licentiam, & consequenter quod proprie dispensauerit aut dispensare potuerit.

18 *Obiicit* Deus non potest mutare naturas rerum: sed ex natura actuum illi, qui prohibentur in Decalogo sunt mali, & actus qui præcipiuntur sunt boni: ergo Deus nequit facere ut non sint tales.

Respondetur distinguendo minorem, nisi Deus dispenseret in illis, concedo; si dispensauerit, nego minorem & consequentiam.

Obiicit secundo si Deus posset facere ut actus prohibiti

in Decalogo essent boni per actum voluntatis suæ, non essent mali independenter à voluntate ipsius: sed hoc est iuxta principia Occami negantis prohibita esse quæ prohibentur in Decalogo ex natura sua, sed esse talia voluntate diuina, cuius sententiam supra negauimus.

Respondetur distinguendo maiorem: independenter à voluntate ipsius, quatenus posset per voluntatem facere, ut non essent mala, concedo, quoad aliqua saltem: quatenus non essent mala, si ipse nullam volitionem haberet circa illos, quæ eos prohiberet, nego maiorem, & nego quod maior in sensu in quo admissa est, sit iuxta principia illa Occami, nam ipse voluit prohibita in Decalogo non esse mala, nisi positue prohiberentur à Deo.

Obiicit tertio ex S. Thoma: Deus non potest dispensare in præceptis continentibus intrinsece ordinem virtutis & iustitiæ, sed hanc continent præcepta omnia Decalogi: ergo Deus in illis nequit dispensare. Probatur minor quia illa præcepta sunt de malo & indebito: ergo.

Respondetur distinguendo maiorem: sic continentia illorum ordinem, ut sit inseparabilis ab illis, concedo; ut sit separabilis nego; & similiter distinguo minorem & probationem eius. Itaque præcepta aliqua Decalogi prohibent aliquid quod est indebitum, ex suppositione quod non fiat dispensatio non vero ex suppositione quod fiat, & consequenter non continuant inseparabiliter ordinem virtutis, nec prohibent illud, quod est necessario malum in omni casu, idque asserere est directe petere principium. Alias obiectiones solutas vide in Commentario supra.

CONCLUSIO II.

19 *Nulla potestate humana, etiam Pontificis, potest Pontifex dispensare in præceptis expressis Decalogi, aut iuris naturalis. Hæc est à fortiori Thomistarum contra Nanarrum, Sanchez, Henr.* Inter quos tamen & Doctores non exstimo aliam esse quæstionem quam de nomine: nam qui iuris naturalis negant conclusionem mouentur aliquibus exemplis, quibus de facto videtur dispensatum fuisse in aliquibus potestate humana, & qui eam tenent, fatentur illa exempla, & illa fieri posse, quæ facta sunt in illis exemplis; sed negant tamen concludi inde dispensationem proprie dictam; & quantum ad praxim perinde est quid dicatur; sufficit enim quod aliqua possint fieri per Auctoritatem humanam, quæ alias essent illicita lege naturæ, siue auctoritate humana dispenseretur proprio, siue non.

Probatur prima pars de præceptis expressis Decalogi, quam fortassis non negarent aduersarij, quamvis negent secundam; quia si aliqua auctoritate posset in illis dispensare, maxime Imperatorum aut Regum, aut Pontificis: non autem Imperatorum aut Regum, quia non habent auctoritatem, nisi quam tribuerunt ipsis homines: absurdum autem videtur homines habere auctoritatem supra legem naturæ; non etiam Pontificis, quia non constat Deum dedisse illi talem auctoritatem.

Probatur secundo, quia si posset, maxime in præceptis secundæ tabulæ, sed non in his, alias posset dispensare in præcepto de non occidendo innocente, de non fornicando; concupiscendo aut accipiendo bona proximi absque causa, quod est falsum secundum omnes.

Confirmatur quia non est potior ratio cur posset dispensare in vlllo secundæ Tabulæ, in quo præsertim Deus ipse dispensare possit, quam in omni; sed non possumus in omni: ergo in nullo.

Probatur secunda pars quia ipsimet Reges & Principes tenentur quacumque lege naturæ, tam bene quam alij: ergo non possunt dispensare in illis. Deinde non est assignabile, unde competit ipsis talis facultas: ergo non est ipsis ascribenda.

20 *Confirmatur* quia non est vlla necessitas aut ratio ob quam daretur ipsis illa facultas, aut ob quam competeret ipsis. Dices esse rationem, quia posset esse aliqua utilitas magna reipub. proueniens in aliquo casu, ex eo quod Papa aut principes dispenserent in huiusmodi præceptis.

Contra quia si esset aliqua talis utilitas, ob quam bonum

esset facere, quod alias esset prohibitum iure naturæ, melius esset dicere, quod in tali casu non obligaret ius naturæ; nam videtur evidens quod ius naturæ non obliget ad illud cuius oppositum fieri melius esset, ut constat euidenter ex eo quod ius naturæ prohibens sit disconuenientia, quam habet res prohibita ex natura sua; quando autem melius esset, ut non fieret, non haberet disconuenientiam talem: ergo non esset tum prohibitum iure naturali.

Confirmatur conclusio solutione exemplorum, quibus innituntur aduersarij, ad tenendum oppositum ipsius. Primum exemplum est de communitate rerum, quæ erat iuris naturæ, quæ tamen abrogata est auctoritate humana.

Respondeo nuiquam fuisse præceptum iuris naturæ de tali communitate obseruanda, præsertim occurrentibus illis circumstantiis, ob quas videbatur expediens introducere proprietatem. Circa quod multa consideratione digna videri possunt in meo commentario supra.

Secundum exemplum est de seruitute introducta iure gentium contra ius naturæ.

Respondeo negando fuisse ius naturæ de non redigendis hominibus in seruitutem in occasionibus, in quibus id licet iure gentium, aut alio quouis.

Ad tertium exemplum de non auferendo aut retinendo bono alterius, abrogato per legem humanam de usu capione & præscriptione.

Respondeo non fuisse legem naturæ de eo non retinendo in casu, in quo id licet per legem præscriptionis.

Quartum exemplum est de iure naturali, quod habet vir & mulier ad ineundum matrimonium per mutuum consensum, & quilibet ad condendum testamentum ex arbitrio suo, cui iuri abrogatum videtur per legem prohibentem, ne alterutrum fiat absque aliquibus circumstantiis, quæ alias non erant requisitæ.

Ad hoc etiam *Respondeo* negando fuisse legem naturæ quod possent illa fieri absque illis circumstantiis, quando per legem positiuam ordinarentur.

21 Quintum exemplum & longe efficacius est quod Pontifices soleant dispensare in iuramentis & votis, quorum obligatio est de iure naturæ.

Respondeo Pontificem non dispensasse vnquam proprie in iuramento aut voto, sed improprie tantum, hoc est declarando quod reliquæ circumstantiæ occurrant, ob quas non obligat iuramentum, aut votum; aut commutando illa in meliora aut æquiualentia, considerata persona iurantis aut vouentis, & aliis circumstantiis occurrentibus tum cum dispensat, & aliis circumstantiis occurrentibus tum cum dispensat, cuius indicium est quod nunquam dispensauerit absque causa, si autem dispensare posset, non necessario requireret semper causam.

Dices in casibus, in quibus dispensaret, nisi dispensaret, obligaret ius naturale: ergo cum non obligat eo dispensante, signum est quod proprie dispensat.

Confirmatur quia si non dispensaret proprie tum, sed significaret mutata esse materiam, aut faceret tantum commutationem, posset quis absque ipsius dispensatione cognoscere mutationem materiæ & æquiualentiam rei, in quam fit commutatio, cum re quæ commutatur: ergo posset tum propria auctoritate non obseruare iuramentum aut votum, aut facere aliud æqualens, aut melius loco ipsius.

Respondeo quantum ad legem naturalem ita esse, & quod non possit fieri de facto, quando non potest, oriri, non ex obligatione legis naturæ, sed ex præcepto positiuo quo id prohibetur, cuius legis occasio optima esse potest, ut tollatur occasio infringendi quandoque legem naturæ; si enim relinqueretur vniciue facultas determinandi, an circumstantiæ sufficientes occurrerent, ob quas deberet iudicari quod non obligaret lex naturæ, & an res alia, quam quis vellet facere, esset æqualens, facile possent homines iudicare ac determinare aliter quam reuera sufficeret.

Dices Pontificem uti verbo dispensationis, quando dispensat: ergo dispensat proprie.

Respondeo negando consequentiam, quia verbum dis-

pensat est æquiuocum & significat aliquando proprie dictam dispensationem, aliquando improprie: sicut, & verbum Priuilegium, quo aliquando vtitur Pontifex; cum reuera non concedit proprie dictum Priuilegium.

22 Iam examinandum restat in quibus præceptis Decalogi possit Deus ipse dispensare, aut an possit in omnibus, quemadmodum in aliquibus possit, quamuis reuera existimo hoc magis ad speculatiuam curiositatem quam ad vtilitatem practicam conducere: nam id certum est, nisi dispensaturum vnquam nisi in quibus potest: & nisi constet de reuelatione, non licere facere aliquid contra vllum ex illis præceptum, si autem constet de reuelatione, vel ex hoc ipso constabit quod dispensare possit in eo, in quo reuelat se dispensare.

Dico tamen primo Deum non posse dispensare in duobus præceptis primis negatiuis prima tabula, hoc est in præcepto de eo non inhonorando, neque in præcepto de non assumendo nomen eius in vanum. Hæc est communis cum Scoto supra & patet quia non est magis evidens ex terminis, neque minus indispensabile quod Deo sit obediendum, & quod non possit ipsemet in hoc dispensare, quod non sit inhonorandus, nec assumendum nomen eius in vanum: sed est evidens ex terminis, quod Deo sit obediendum & quod ipsemet in hoc non possit dispensare: ergo.

Confirmatur quia si Deus iuberet aut licentiam daret irreuerentiam sibi exhiberi, sequeretur, contradictio, nam ex vno capite fieret ipsi irreuerentia, ut supponitur, ex alio non fieret: non enim est irreuerentia Deo facere quod ipsemet iubet, aut ad quod faciendum dat licentiam.

An autem possit dispensare in primo præcepto negatiuo qua parte præcipit non adorandos esse Deos falsos, non adeo videri posset certum, loquendo præsertim de adoratione externa, quia non videtur tam expressa & necessaria malicia in hoc, quin Deo iubente posset fieri. Sed tamen cum non possit illa adoratio fieri, quin externe significaret quis se eos pro Deo vero habere, & hoc faciendo mentiretur, supposita cognitione Dei veri (sine qua, nisi vincibiliter deesset, non adoraretur Deus falsus peccaminose) non potest sine dubio Deus in tali adoratione dispensare nisi posset in mendacio, ostendi autem 3. d. 8. quod non possit dispensare in mendacio.

23 *Dico secundo Deum dispensare posse in primo & secundo præcepto quoad partem affirmatiuam, qua præscribitur amor & reuerentia aut cultus aliquis positiuus.* Nam cum ille amor & cultus non sit simpliciter necessarius ut perducatur quis ad finem; nec Deo, qui bonorum nostrorum non indiget, sit utilis vtilitate vlla, sine qua non uiam, esset tam perfectus ac beatus, ac est cum illo, non apparet ratio vlla, ob quam necessario absolute & simpliciter Deus non possit dispensare in illis præceptis quoad hanc partem.

Dico tertio reliqua præcepta expressa Decalogi esse à Deo dispensabilia: tum quia non potest ostendi implicantiæ, tum quia si potest in præcepto de amore & cultu suo, multo magis videtur posse in reliquis, quæ proximū concernunt. Dico autem reliqua præcepta expressa, quia præceptum de non mentiando, est reducibile ad præcepta Decalogi, nec tamen in eo potest Deus dispensare, ut ostendi in Commentario ad disp. 38. *Tertius.*

QVÆSTIO IV.

Quid est lex humana.

24 *Lex* supra legem ut sic adæquatè piuidi in naturæ & positiuam; & hanc in diuinam & humanam, quia vero legis diuinæ consideratio per se ad Theologiam spectat, in hoc Tractatu solum de humana agendum est.

CONCLUSIO I.

Lex humana est ordinatio vniuersalis, qua præcipit aut prohibet supremis Reipubl. Dominus creator, aliquid tendens in bonum commune Reip. Subditis suis. Hæc in re est communis & petet quia omni & soli conuenit, ut patebit ex singularum partium expositione. Dicitur

Dicitur: *ordinatio qua præcipitur aut prohibetur aliquid* quia in hoc conuenit cum lege naturali ac positiua diuina. Dicitur: *creati superioris Reip.* vt distinguatur a lege tam naturali, quæ non est superioris, & a positiua diuina, quæ non est creati, sed increati superioris. Dicitur: *supremi*, quia ordinationes etiam præceptiue superiorum subordinatorum alteri non est lex, vt hic agitur de lege. Dicitur: *vniversalis*, quia non quæcunque ordinatio superioris Domini, etiam tendens in bonum commune, est lex, nam si ordinaret alicui particulari, etiam præcipiendo facer hoc vel illud, illa ordinatio non esset lex sed præceptum simplex; & si præciperet omnibus ad mentem facere hoc vel illud, nec illa etiam ordinatio esset lex, sed dictum aut aliquid simile. Debet ergo lex esse ordinatio vniuersalis, duplici vniuersalitate, primo quatenus respicit omnes subditos, vel absolute, vel cum restrictione, vt si respiceret omnes conuenientes in aliquo statu aut conditione, vt omnes viros, omnes feminas, omnes milites, omnes nobiles, omnes viuas &c. secundò quatenus respicit tempus, debet enim esse sine limitatione ad determinatum tempus, hoc est ad tot menses aut annos; nam ordinationes præceptiue ad determinatum quodcunque tempus non vocantur lex; & in hoc sensu dicitur lex debere esse perpetua; non quod non posset abrogari aut mutari; sed quod quando fertur, feratur absolute respectu omnis temporis futuri, saltem quatenus cum non sit determinatio aliqua ad limitatum tempus. Dicitur: *qua præcipitur aut prohibetur*, quia lex capitur per ordinationem superioris, non quacunque etiam vniuersali & tendente in bonum commune, sed tali, ob cuius transgressionem possit puniri subditus, & per hoc excluditur consilium ac petitio vniuersalis superioris. Dicitur: *Qua præcipitur superior subditis*, quia aliis præcipere non quit. Dicitur denique: *tendens in bonum commune*, quia Principes humani non habent auctoritatem præceptiuam nisi respectu boni communis; vnde quod præcipitur ab ipsis auctoritate legis latius, debet esse spectans ad bonum commune, & consequenter quodcumque præceptum ipsorum, quod habet rationem legis, debet esse conducens ad bonum commune; & hinc Principes nequeunt ferre leges præcipientes aliquid, quod conducit tantum ad bonum suum proprium ac particulare, nisi quatenus hoc bonum posset conducere ad bonum commune.

25 Dices Principes posse præcipere actum indifferenter & consequenter ferre legem vniuersaliter præcipientem tales actus: ergo hæc particula reddit definitionem malam.

Respondent Doctores communiter negando consequentiam, quia licet secundum se tales actus essent indifferentes, tamen supposito præcepto sunt boni.

Contra primo quia si possent ferre legem de actibus indifferentibus & hi eo ipso censendi essent boni bonitate tendente in bonum commune, possent etiam multo magis præcipere actus tendentes in bonum suum particulare, & hi eo ipso deberent dici spectare ad bonum commune, & consequenter quando queritur an possent præscribere leges præcipientes ad bonum particulare suum, quæstio esset vt iunt de subiecto non supponente, quia non possent vlli actus præscribi qui non spectarent ad bonum commune.

Contra secundo, quia quando dicitur, quod leges debent ferri circa bonum, hoc certe intelligi debet de bonitate obiectiua, quam haberent actus ex se independentes à bonitate, quam haberent ex eo quod lege præciberentur.

Respondet ergo quamuis Princeps forte posset hic & nunc præcipere actum indifferenter & conducentem etiam ad bonum proprium, ad experiendam obedientiam subditis; non posset tamen cum ferre legem vniuersalem de talibus actibus, quia experienti obedientiam respectu vnus aut alterius hic & nunc, siue in actu indifferenti siue in actu conducente ad bonum principis, posset conducere ad bonum commune, nec apparet irrationabilis, sed ferre legem vniuersaliter de talibus non posset conducere ad bo-

num commune & omnino apparet indecens.

CONCLUSIO II.

26 *Ordinatio in qua consistit lex humana, est actus voluntatis: non vero solius intellectus, nec intellectus simul & voluntatis.* Hæc est Doct. 1. d. 36. cum suis actibus. & multis aliis contra D. Thom. 1. 2. quæst. 90. a. 1. quod sequaces communiter. Non est autem dubium quin ad legem ferendam requiratur actus intellectus & voluntatis, sed quæstio est, in quonam ex illis consistat formaliter.

Probatum conclusio primo auctoritate Philosophi dicentis: *1. 2. legem esse consensum Reip.* Plato is vocantis eam decretum populi, in Dialogo Minos. *Platoni* appellantis eam *lib. 1. de ff.* placitum Principis: sed consensus, decretum, placitum significant per se primo solum actum voluntatis: ergo. Et certe ipsa et scriptura vocat præcepta dei voluntatem eius. *Psalm. 302. nos fecit vias suas Moysi, filiis Israel voluntates suas.* Doct. me facere voluntatem tuam *Psalm. 142.* eadem autem est ratio de lege positiua Dei, ac de lege humana quantum ad hoc.

Probatum ratione: quia posito quocumque actu ex parte intellectus legislatoris, ac eo optime cognito à subditis, non obligaretur eo ipso ad aliquid faciendum: posito vero actu voluntatis abique actu intellectus; (si per impossibile aut possibile posset fieri) quo vellet aliquid fieri, & vellet punire nisi fieret, eo ipso quis obligaretur: ergo signum est quod lex consistat in solo actu voluntatis & nullo modo in actu intellectus nec partialiter, nec totaliter.

Confirmatur quia lex positiua humana est libera & posset Princeps eam ferre vel non ferre etiam positis quibuscunque motiuis: sed hoc non est verum de solo actu intellectus: ergo non consistit in actu intellectus. Nec refert quod requiratur necessario actus intellectus ad hoc vt habeatur lex, quia hoc non arguit quod sit de ratione legis sicut nec eo quod ad actum virtutis necessario requiritur dispositio intellectus, sequitur quod illa propositio sit de ratione formalis actus virtutis, & hoc vel maxime, quia ille actus requiritur, ex subordinatione voluntatis ad intellectum, quatenus cum sit potentia ceca, nequit agere nisi in obiectum propositum per intellectum.

Obiicitur Plato in prædicto Dialogo & Philosophus *Ethic. 12* ait legem esse sententiam ac opinionem multitudinis, & Cicero dicit eam esse rectam rationem ac prudentiam.

Respondet has auctoritates debere intelligi causaliter ac diuine scilicet nec Aduersarij ipsi dicunt legem esse sententiam aut opinionem legislatoris, vnde mirum est cum opponant hæc loca.

Obiicitur secundo lex dirigit, illuminat, instruit: sed hoc spectat ad intellectum.

Respondet legem hoc facere obiectiue, quatenus si cognosceretur lex, non sciret aliquis ad quid obligaretur: sic autem posset hæc facere quamuis non spectaret ad intellectum. Vnde negatur minor.

Quæres in quonam actu voluntatis consistat lex.

Respondet in illo quo sub terminatione penæ vult aliquid fieri à subditis vniuersaliter, tendens in bonum commune, capiendo tamen penam non formaliter prout dicit ordinem ad culpam, sed potius materialiter, vt est malum indelectabile aut inutile.

QVÆSTIO V.

Quibus præcipi possit lege humana.

28 *Supponendum primo* contra Luth. C. luitum & alios Hæreticos, qui cum humanis legibus ab ea viuendi licentia, quam sibi usurpare volbant, coercerentur, vt eos impedimento experirent, in fides Christianos quales se præferebant, humanam potestatem nihil proflus auctoritatis habere docebant, nihil ea doctrina absurdius videri posse, quid enim magis ridiculum quam si

Lex humana consistit in actu voluntatis.

contra

si contra Principis edicta ac leges Christiani fideles nec arma portarent aut cōsilia Reip. perniciose molirentur, aut alia similia meditarentur facinorosa, eos meritis scelerum poenis coerceri non posse, praesertim cum non suffragentur impiis scriptis & loca quibus innituntur: nam quod ait Apostolus Rom. 6. *Non sub lege estis, sed sub gratia*, nullo modo fauer, cum intelligendum sit de lege veteri à cuius obseruationibus Christus nos liberauit, quo etiam sensu intelligendum illud 1. Cor. 9. *factus sum iis qui sub lege sunt, quia si sub lege essem, cum ipse non essem sub lege: & ad Gal. 3. Quicumque ex operibus legis sunt, sub malis dicto sunt.* Sed exactior huius rei examinatio ad Theologiam spectat.

Suppono secundo quoscumque subditos, ad quos extenditur lex, ad eius obseruantiam teneri, neque enim de vno magis quam de reliquis maior est ratio: & al quos teneri certum est cum alioquin non esset lex. Vnde difficultas solum manet de ipso Principe, subditis extra ipsius districtum secularibus respectu ad leges Ecclesiasticas & Ecclesiasticis respectu ad leges civiles seu seculares.

29 Communis utem sententia est Principes teneri suis legibus quoad vim directiuam (loquor autem de legibus quae vim obseruantiam non dedecet Principem, quauis haec cautela vix sit necessaria, quia tales leges non extenduntur ad Principes, nullae autem vllas obligant nisi ad quos extenduntur) hoc est ita ut peccent nisi obediunt; non autem quoad coercitiuam, quia si non obseruent, non possunt poena ad obseruantiam cogi. Cuius resolutionis prima pars probari solet auctoritate Iudicij, c. 3. de summo bono inserta Iuri canonico: *Iustum est Principem legibus obtemperare suis; tunc enim iura sua ab omnibus custodienda existit, quando & ipsemet illis reuerentiam praebet.* Item, c. cum omnes de consuetudine ex Innocentio: *Cum igitur quod quisque iuris in alterum statuit, ipse debeat vti eo, & sapientis (1. Catonis) dicat Auctoritas, parere legem quam ipse iulit.* Sed ne citio an haec auctoritates sufficiant, quia quamuis iustum esset & optimum consilium ut obediret suis legibus Princeps; tamen non inde inferitur quod debeat obedire sub poena peccati. Deinde cum posset Princeps dispensare cum aliis, posset etiam secum, & sic frustra videretur obligatio vlla quam sibi suis legibus imposeret. Vnde videtur mihi rationabilius quod Princeps non obligetur vllō modo suis legibus directis; quamuis suppositis suis legibus obligantibus alios, quorum obseruantia ipsi deceret, ne obsequentem non obseruantiam scandalizaret alios & daret ipsis occasionem rumpendi easdem leges ac consequenter peccandi & quandoque etiam bella civilia mouendi, existimem ipsum iure naturali teneri ad obseruantiam earundem legum, aut saltem ad eas non violandas publice.

Quod si etiam in communi Reip. consensu conueniretur cum Principe in condenda aliqua lege vniuersaliter ipsi & ceteros comprehendente, quam sine tali consensu condere non posset, & ad quam condendam Reip. non consentiret, nisi ex suppositione quod Princeps vellet etiam se obligare, teneretur etiam vniuersaliter pacti, quod quandoque expressum esse posset, quandoque non, ad obseruantiam talis legis, & si vergeret in magnum ac inuitabile detrimentum Reip. violatio haberet speciem Tyrannidis & Princeps posset à Rep. cogi ad obseruantiam: crediderim tamen hunc casum esse vnum ex illis Metaphysicis quos vocant, qui nunquam veniat in praxim, & etiam sub diuersis nationibus potest, haec auctoritas esse maior aut minor iuxta potestatem maiorem vel minorem, quam Reges habent.

Omnes subduntur legibus Ecclesiasticis,

30 Quantum ad leges Ecclesiasticas, non est dubium quin iis obligentur quoad vtramque vim directiuam & coercitiuam omnes fideles tam Ecclesiastici quam seculares, quia ut suppono ex Theologia, Deus dedit Auctoritatem Romano Pontifici supra omnes fideles, quoad spiritualia, seu illa quae conducere possunt ad bonum animae, & consequenter etiam quoad temporalia indirecte, quatenus sunt media conducentia ad spiritualia.

Personae vero Ecclesiasticae subduntur legibus civilibus non dedecentibus suum statum quoad vim directiuam

quia nulla est ratio ob quam ab illis eximerentur magis Ecclesiastici quam alii seculares; non tamen subduntur ipsis quoad vim coercitiuam quia non possunt puniri à iudicibus secularibus sine consensu superiorum Ecclesiasticorum. haec autem immunitas Ecclesiastico um sit de iure diuino quoad controuertitur: sed quod ad me attinet, non video fundamentum iuris diuini aliud, nisi quatenus Pontifex habet superioritatem supra Reges quoad spiritualia & ille ex hac auctoritate eximeret clericos à potestate coercitiua illorum. Sed nec hoc sufficit ad ostendendum quod illa exemptio sit iuris diuini quamuis fundetur in iure diuino, sicut nec ceterae leges Pontificis sunt iuris diuini, licet in auctoritate ipsius eo iure sibi competente fundentur, sed hoc est Theologicum.

31 Quantum autem ad subditos vnius Principis subduntur alterius degentes, id certum imprimis posse alterius Principem compellere eos ad obseruantiam legum suarum & eos obligari etiam ad illas obseruandas, quando leges expresse extenduntur ad ipsos, si tamen obseruantia illa non praedictet proprio Regi aut Reip. quod si praedictet, non potest eos obligare, nisi sub conditione quod si non velint obedire, dicantur à sua ditione; quia id esset iniustum, leges autem non possunt ferri nisi de re iusta. Proprius etiam Rex potest obligare eos ad obseruantiam suarum legum, quae parte obseruantia non praedictat auctoritati alterius Regis aut ipsius legibus, sub conditione tamen quod si nolint obedire, eo ipso velint recedere ab ipsius imperio & perdere quaecumque priuilegia ac emolumenta ipsis ratione subiectionis ad ipsum competentia, nam si hanc optionem eligerent, possent non obedire quantum ad conscientiam, sed Rex posset in poenam bona ipsorum confiscare. Quae tota doctrina est conformis praxi, & confirmatur sufficienter quia praeparat esse conformis rationi, nec aliquid in contrarium adduci potest, quod facile solui non possit.

32 Quamvis hic vltimum solet, cuius loci legibus tenentur se conformare hospites & peregrini quantum ad conscientiam, proprii neque alieni, in quo peregrinantur, quae difficultas praecipue locum habet quantum ad praxim, in ieiunio & obseruantia festorum; & quamuis fuisse tractatum ab Auctoribus, mihi videtur facili solutionis. Itaque existimo eos posse conformare se quibus voluerint, modo tamen id non faciant in fraudem, ut eximant se ab vtriusque, ut si, dum ieiunandum esset in vno loco, conferrent se ad alterum, & dum in illo, ad priorem, ut facile contingere possit in diuersis diocesis vicinis, sed sepe cauendum est scandalum, magis tamen congruum apparet, ut si paruo tempore abesse debeant à loco proprio, conforment se eius legibus, si id possent facere absque magno incommodo, si vero diu abessent in vno loco alieno, decentius videretur, ut ei se accommodarent; sed ut dixi, modo fraus absit securè facere possunt quodlibet secluso scandalo.

Sed quid dicendum de pauperibus nullum domicilium proprium habentibus, sed hinc inde necessitatis subleuanda gratia vagantibus.

Respondet eos debere conformare se loco, in quo se reperiunt, nisi per hoc valde grauarentur ut quandoque cōueniunt tingeret, ad quod etiam ratione status vltimus obligaretur ligari possent, cui conueniens valde esset talis conformatio, ut magis inducerent alios ad succurrendum.

Q V A E S T I O VI. Quid praecipit humana lege.

CONCLUSIO I.

33 Multa praecipit humana lege, quae non sunt praecipit lege naturae, non tamen aliquid quod sit contra legem illam naturae. Haec est communis & patet prima pars ex communi praxi omnium gentium & ex utilitate maxima, quae inde prouenit ad conseruationem ac augmentum boni publici.

Probat secundam partem, quia Principes subordinantur legi naturae, haec vero non subordinatur illis; ergo non possunt statuere aliquid contra legem naturae.

Multa praecipit humana lege, quae non sunt praecipit lege naturae, non tamen aliquid quod sit contra legem illam naturae.

turæ. Deinde lex humana habet pro obiecto bonum commune, & quod conducit ad illud, sed nihil contra legem naturæ est conducens ad bonum commune, ergo lex humana nequit ordinare aliquid tale. Præterea lex humana tendit in bonum commune: sed nihil quod est contra legem naturæ potest esse bonum commune: ergo.

Non pos-
sunt præ-
cipi
actus in-
terni di-
recte.

34. Dico secundo legem humanam etiam Ecclesiasticam, non posse se extendere directe ad actus internos præcipiendos, bene tamen indirecte. Hæc est communis, & patet prima pars quia si esset talis autoritas in Principibus aut Ecclesia, est verisimile quod aliquando esset reducta ad actum, sed non est unquam.

Confirmatur quoad Principes sæculares, quia illorum autoritas est directe ad bonum politicum Reip. sed actus interni per se ad illud non conducunt: ergo non possunt per se directe præcipi ab illis.

Probari solet aliter satis communiter: quia non possunt Principes aut Ecclesia iudicare, nec punire transgressiones, quæ fierent contra præcepta de actibus internis, quia non potest cognosci quando fiunt: ergo non possunt præcipi: potest cognosci quando fiunt: ergo non possunt præcipi: quia frustra esset autoritas præceptiva abque punitiva. Sed hæc ratio non placet, maxime quantum ad Ecclesiam, quia sufficeret remittere castigationem ad Deum. Nec potest esse dubium quin multi retraherentur ab actionibus prohibitis lege humana per hoc, quod scirent transgressores castigandos à Deo, quamvis scirent se immunes à castigatione Principum ex eo scilicet, quod essent ipsis occultæ; Vnde non esset frustranea autoritas talis præceptiva, quia haberet utilitatem illam retrahendi scilicet homines ab illis actibus.

Deinde, præcipit Ecclesia actus internos indirecte & prohibet alios, ut statim dicitur, & tamen nequit punire transgressores, quia non potest cognoscere quando fit transgressio, & si dicas posse cognosci in confessione, similiter potest dici de transgressionibus solum internorum.

35. Probat secundam partem, quia Ecclesia prohibet hæresim internam coniunctam cum significatione externa sub pena excommunicationis, & consequenter præcipit ne fiat talis hæresis.

Deinde quando præcipit actum externum, præcipit consequenter actum aliquem internum nempe illum, sine quo non posset esse externus. Hoc tamen non obstante satis probabile puto, nisi Ecclesia præcipere possit solum internum, non posse etiam eam præcipere internum determinatum talis vel talis speciei, etiam indirecte ratione externi, sed solum aliquem indeterminatum ex omnibus qui possunt sufficere ad externum. Moueor ad hoc quia reuera est eadem ratio de utroque, & quia ad illud de hæresi potest dici quod Ecclesia prohibeat solum actum externum, quando habet maliciam desumptam ab interno, & quod nullo modo prohibeat internum, nec directe nec indirecte.

Dices proponi præceptum Ecclesiæ de attentione in diuino officio cap. Dolentes de celebratione Missarum.

Respondetur vel id intelligendum de attentione externa, quæ consistit in tali recitatione, ex qua non potest externe colligi quod quis interne non sit attentus, ut cum non fit aliquid aliud externum, quod denotaret diuagationem mentis ab attentione interna, quæ sane attentio utiliter præcipi posset. Vel si de interna intelligendum sit illud caput, potest dici quod Ecclesia eatenus præcipit illam attentionem, quatenus præcipit recitationem & celebrationem externam quatenus bona est, quia lex vniuersalis fertur in bonum: sed nulla est bonitas in illis ratione cuius præciperentur, nisi quatenus fierent cum attentione & haberent bonitatem moralem ab actu interno, quo quis vellet celebrare aut recitare officium cum debita attentione: nullam enim habent bonitatem nisi quatenus cederent in cultum, laudem aut honorem diuinum vel in emolumentum aliquod spirituale: sed hoc ipsis non competere nisi quatenus fierent cum attentione. Posset etiam dici quod non tamen Ecclesia ipsa præcipiat in illo capite attentionem quæ proponat præceptum iuris naturalis: existimo enim quæ in celebratione Missæ ac recitatione di-

uini officij teneri iure naturali ad attentionem ac reuerentiam: nam apparet ex terminis in illis esse dum quis peragit res diuinas, aut conuersatur cum Deo, irreuerentem se præbere; unde etiam patet quod quis teneatur attente & reuerenter dicere orationes illas, quas non tenetur dicere, quando dicit illas; modo tamen dicat eas per modum orationis: quod addo quia posset eas recitare dicere & non per modum orationis, & tunc non teneretur ad attentionem aut reuerentiam, ut manifestum est. Aduerto autem circa hoc attentionem & reuerentiam debitam non impediri per ullam compositionem externam, quæ non tollat internam, unde posset quis reuerenter orare tam stando quam ambulando, sedendo, cubando & quocumque alio modo, & etiam si tractaret manibus quamcumque rem, modo non tolleretur attentio ac reuerentia interna.

Quod si quis dum laborat manibus, ut (quod frequens est apud religiosos) cum l. uat vrensilia culinarum, colligit herbas, mundat domum & alia similia facit, velit etiam dicere orationes vocales: quandoquidem certum sit attentionem internam frequenter interrumpi per occupationem illam externam magis ac minus iuxta naturam ipsius bona tamen & utilis ceteri debet illa oratio vocalis, quia quælibet pars ipsius coniuncta cum attentione est bona, & supponi debet quod qua parte interruptitur, non dicatur per modum orationis, sed potius recitativè.

QVÆSTIO VII.

De promulgatione & acceptione humanarum legum.

36. **V**T lex humana obliget requiritur sufficiens intimatio eius, quæ quantum est ex natura rei, fieri requiritur potest, verbo, scripto, nutu, quamvis ab aliqua Rep. ordinarum potest, ut aliquæ determinata intimatio requiratur, v.g. ut intimaretur scripto: nemo enim teneri potest ad faciendum quod non cognoscit esse faciendum: & intimatio, quæ ad tollendam ignorantiam legis requiritur potest fieri sine dubio quocumque ex prædictis modis. Præter si- gnificationem seu intimationem huiusmodi legis requiritur alia promulgatio seu intimatio eius cum certis ceremoniis: sed hæc non est necessaria ex natura rei; sed ex consuetudine aut alia lege introducta est, & posset tolli accedente consensu Reip. Hæc autem promulgatio ab ali-

Ut obli-
get lex
requiri-
tur inti-
matio
eius.

Et etiam
promul-
gatio cum
certis ce-
remoniis
a iquan-
do.

quibus dicitur debere fieri non solum in Curia principis, sed in aliis locis. Sed hoc totaliter dependet à voluntate & institutione Principum & Rerump. nec eodem modo in omnibus locis de facto requiritur. Post autem promulgationem requiritur aliquot dies, nempe tot, quot moraliter sufficiunt ut notitia legis ad omnes pervenire possit, ad quos extenditur, & de facto ius civile præscribit tempus duorum mensium, antequam lex obliget. Verum hoc etiam dependet ab institutione hominum, & pro diversis locis, diversa posset esse consuetudo; nunquam tamen in conscientia obligare potest illa lex, etiam transacto tanto tempore quantum præscribitur à promulgatione, eos qui præsertim inuincibiliter nesciebant legem promulgatam, quamvis in foro externo posset procedi contra illos, tamquam si deliquissent.

Quoad acceptionem legis attinet, quando Princeps aut legislatores sunt absoluti, non requiritur ex natura rei: si tamen non acceptaretur, & Princeps id permitteret, censendum esset, quod ille non voluerit obligare ad legem, nisi accedente acceptione. Iuxta quam doctrinam vniuersalem facile quis determinare potest eas quoscumque particulares, quos propterea non est necesse proponere.

QVÆSTIO VIII.

Ad quid obligat lex humana.

37. **D**ico primo. Potest lex humana tam Ecclesiastica quam civilis obligare ad culpam mortalem. Hæc est contra Gersonem, qui nullam omnino, & Almainum ac alios, qui solum Ecclesiasticam legem putant obligare ad culpam mortalem.

Lex hu-
mana po-
test obli-
gare ad
culpam
mortalem.

Proba-

*Probat*ur, quia ratio naturalis dicitur tam obediendū principibus quam honorandos parentes: ergo sicut qui inhonorarent parentes peccarent: ita & qui non obedi-
rent principibus.

Confirmatur auctoritate scripturæ præcipientis obedi-
dum superioribus temporalibus & quidem, ut ait Paulus
discipulis. Hic de facto quod res grauitas materiæ, circa
quā versatur lex, est talis, ut merito quis existimet Principem
voluisse præcipere sub peccato, aut ut, si non obedi-
retur, fieret ipsi grauis iniuria aut magnum damnum in-
ferretur Reip., censendum quod lex obliget sub peccato,
præsertim nisi alia poena, sub qua præciperetur, posset suffi-
cere ut subditi ad obedientiam adducerentur.

Circa quod aliqui dicunt si Principes statuunt legem aut
præcipiant aliquid absque determinatione poenæ pro
transgressoribus, legem illam obligare ad mortale, si vero
determinent poenam, non obligare legem ad culpam sed
tantum ad illam poenam. Sed cenleo hic etiam respicien-
dū ad modum, quo communiter intelligitur intentio Prin-
cipis & naturam materiæ; nec prorsus differentia illa de
determinatione aut non determinatione poenæ ex se facit
aliquid ad propositum, quia sicut determinatur poena in
aliquibus præceptis & hæc determinatio diceretur suffi-
cere ad liberandum à culpa ita quando non determinatur
relinquitur poena arbitrio Principis aut ministrorum, &
illæ poenæ arbitraria posset tam bene eximere à culpa
quam poena determinata.

Itaque ad naturam materiæ & intentionem Principis
re picendum, ut colligatur quando lex ad culpam obli-
get & quando non.

18. *Dico* secundo, *lex humana non obligat de facto cum*
quocumque graui diffendio vita, fama aut aliorum bono-
rum in casibus ordinariis occurrentibus, bene tamen in
aliquibus ex extraordinariis ac grauissimis. Hæc est com-
munis & patet prima pars ex communi proxi non ieiun-
antium propter infirmitatem, nec audientium sacrum
dies festis propter eandem rationem, & etiam si tim-
erent probabiliter interea latrones ædes spoliaturus in
absentia.

*Probat*ur secunda pars quia in casibus extraordinariis,
quando nisi quis exponeret se vite periculo, immineret
magnum damnum Reip. ut nisi miles teneret stationem,
aut aggrediretur hostes; possunt obligari ad exponendū
se vite periculo; hoc enim videtur esse iuris naturæ, &
communiter redigitur in praxim apud omnes nationes.
Sed & quæ leges obligent cum vite periculo & graui bo-
norum iactura, quæ non, ex differentia materiæ colligi
potest, & ex communi gentium consuetudine.

19. *Dico* tertio potest lex humana obligare transgresso-
res ad inferendas sibi aliquas poenas tam priuatas, hoc
est priuationes aliquorum actuum alias licitorum, quam
positiuas, hoc est, ex natura positiuæ suæ molestiam fe-
rentes; non tamen valde graues ut interfecutionis, aut
mutilationis, sed mediocres, quæ moraliter non censeren-
tur inhumane ac impossibiles.

Hæc etiam est communis & patet prima pars ex com-
muni praxi, nam aliqui obligantur ad manendum domi
suar, & ad eundem ad carcerem, ad abstinendum à vino,
aut recitandas orationes tales vel tales, ad petendam
veniam, ad restitutionem talium vel talium bonorum
&c.

Ratio etiam à priori est, quia cum non sit vlla impos-
sibilitas moralis in hoc quod quis sibi infligat huiusmodi
poenas, nulla est ratio ob quam posset teneri ad obedi-
dum in aliis rebus potius quam in his; quia ad bonum
commune potest sæpe conducere quod quis obligetur ad
huiusmodi poenas sibi infligendas.

Secunda pars patet, quia ex terminis apparet indecens
obligare ad talem poenam sibi infligendam, & ipse amet
moralis impossibilitas eam infligendi, redderet infligendi
talem, quod non nisi male præciperetur.

Vnde si quis damnaretur ad mortem inedia subeundā, &
apponeretur ipsi cibis, non teneretur ad abstinendū ab
ipso. Si queratur autem, an saltē posset in conscientia cuius
quæsitio ratio dubitandi pro parte affirmatiua est, quod vi-
deatur teneri ad conseruationem vitæ quamdiu licite po-
test eam conseruare; tum autem posset licite comedere ut
resoluium est, & consequenter posset licite comedere vi-
tam conseruare. Pro altera vero parte negatiua videtur quod
quamuis posset conseruare vitam, quia tamen iuste dam-
natur ad illam poenam, videatur eum, si velit, posse eam
sibi inferre ex affectu iustitiæ.

Respondeo mihi probabilius videri quod non possit ab-
stinere, quia iuris naturalis est quod conferret vitā quam
potest honeste; potest autem in illo casu; vnde quamuis
poena illa iuste ordinata sit, tamen non ab eo iuste infligi
debet propter rationem præmissam; & certum est quod
non possit quicunque quacumque poenam etiam iustam
infligere. Si etiam vltetius queratur, an possit quispiam il-
li cibos administrare.

Respondeo imprimis Ministros Iustitiæ non posse, quia
ad illos ex officio spectat concurrere ad executionem ius-
titiæ & eam non impedire. Possent vero Parentes & pro-
pinqui cognati ac stricta amicitia coniuncti quando com-
mode possent absque modo indecē i aut vi illata Ministris
iustitiæ, & consequenter deberent, etiam si specialiter id
ipsis prohiberetur, modo aliud detrimentum graue inde
non succederet; qui propter coniunctionem illam mag-
nam parentelæ & amicitia, crudele esset id ipsis prohi-
beri, sicut crudele esset ipsimet reo inhibere à cibo pro-
posito abstinendum, & eadem ipsa coniunctio videtur eos
obligare ad conseruationem vitæ ipsius.

De aliis vero crederem eos non posse, si id prohibeatur
ipsis expresse; si vero non prohibeatur, possunt quidem
quia nihil impedit; non tenerentur vero quia iusta dam-
natio rei tolleretur obligationem, quæ alias esset iuris na-
turæ.

Circa quod queritur an damnatus ad mortem possit fu-
gere & effringere carceres ut fugiat, aut occidere custo-
des vel eos mutilare, aut grauius lacerare.

Respondetur autem communiter quod non possit ad
fugiendum interficere aut mutilare Ministros iustitiæ,
quod apparet certum ex terminis, bene tamen potest fu-
gere aut effringere carcerē ut fugiat, & alii possunt præ-
ter Ministros iustitiæ, luadere ipsi fugam ac de ipsi ad-
iumentis; non tamen possunt effringere carceres pro illo.
Sed hoc etiam dependet à voluntate Principum & consue-
tudine; nam certe non dubito quin posset obligare in con-
scientia Princeps ad non fugiendum, & multo magis posset
obligare alios ad non adiuuandum ipsius fugam consilio
vilo, aut auxilio; & qua ratione possent aliqui dare
instrumentum ad fugiendum, possent etiam ex natura rei
clam absque violentia rumpere carcerem, nisi particulari-
ter vnum prohiberetur & alterum permetteretur.

Sed existimarem hic etiam distinguendum sicut in casu
præcedenti, de consanguinitate vicina ac stricta amicitia
coniunctis, & de alijs; ipsique plus in hoc genere licere
quam his sed & illis etiam nihil liceret, quando fuga ip-
sius posset cedere in præiudicium Reip. ut facile posset
contingere.

Et hæc breuiter de hac materia hic subnectere placuit.
Ceterum opto ex animo ut omnia cedant in omnipoten-
tis Dei, B.V.M. & SS. Francisci ac Patritii laudem &
honorem. Amen.

Finis Ethicæ.

TRAGTA